

رقابت برای معلم شدن

ابوالفضل یاسایی

دبیر زیست‌شناسی سنندج و سرگروه استان کردستان

موفقیت فنلاند در آزمون‌های مختلف بین‌المللی مانند تیمز، پرلز و پیزا سبب شد از سال ۲۰۰۰ به بعد توجه بسیاری از کشورهای جهان به سیستم آموزشی این کشور جلب شود به طوری که طی این سال‌ها هیئت‌های متعددی از نقاط مختلف دنیا برای بازدید از این کشور اعزام شده‌اند. من هم به عنوان یک معلم که در سال‌های خدمتم سعی به کسب تجربه داشته‌ام و علاقه‌مند بوده‌ام از هر موقعیتی برای افزایش دانش حرفه‌ای خود استفاده نمایم؛ از فرصتی که به پیشنهاد و کمک یکی از دوستان و اساتید دانشگاه کردستان، آقای دکتر خلیل غلامی، پیش آمد استفاده کرده و به توصیه ایشان از دانشگاه هلسینکی دعوت‌نامه‌ای دریافت و با هزینه شخصی در اواخر مهر ۹۴ از دپارتمان آموزش معلمان و نیز دو مدرسه در فنلاند بازدید نمودم و با همکاران زیست‌شناسی و با سیستم آموزشی فنلاند از نزدیک آشنا شدم.

مختصری در مورد نظام آموزشی فنلاند

نظام آموزشی فعلی فنلاند که از ۱۹۷۰ اجرا می‌شود، شامل دوره پیش‌دبستانی، مدارس پایه جامع (که خود شامل ابتدایی و متوسطه اول است) و دوره متوسطه دوم و هم سطح آن دوره فنی و حرفه‌ای است. دانش‌آموزان پس از گذراندن دوره متوسطه اول یا به مدارس فنی و حرفه‌ای می‌روند یا به متوسطه دوم. به نوعی نظام جدید آموزشی ما با آن مشابهت دارد: ۶ سال ابتدایی، سه سال متوسطه اول و ۳ سال متوسطه دوم. چارچوب برنامه درسی و آموزشی توسط وزارت آموزش و پرورش تعیین می‌شود و لوازم‌التحریر به‌صورت رایگان در مدارس

توزیع می‌گردد. البته در آنجا گفتند که از سال ۲۰۱۶ قرار است برنامه درسی تغییر کند. اداره امور مدارس و تعیین مدیران آن‌ها به عهده شهرداری است. ۵۷ درصد بودجه مدارس توسط دولت و بقیه توسط شهرداری تأمین می‌شود. به‌طور معمول کلاس‌ها از ساعت ۸ شروع می‌شود و تا ۲/۵ بعدازظهر ادامه دارد. مدارس چند نوع تعطیلی دارند: تعطیلات پاییزی حدود یک هفته، تعطیلات کریسمس حدود دو هفته، تعطیلی زمستانی یک هفته و تعطیلات تابستانی حدود ۱۰ هفته.

در پایان دوره متوسطه دوم از دانش‌آموزان آزمونی گرفته می‌شود که آزمون جامع ملی

(National Matriculation Examination) نامیده می‌شود، این آزمون در حکم ورود به دانشگاه هم هست و به‌طور هم‌زمان در کلیه مدارس کشور برگزار می‌شود. به جز این آزمون هیچ آزمون دیگری خارج از مدرسه از دانش‌آموزان گرفته نمی‌شود. برای من که منتقد روند کنکور و سؤالات آن هستم، جالب بود که سؤالات این آزمون‌ها را ببینم و مقایسه نمایم. در ملاقاتی با خانم آنا اویتو (Anna Uitto) پروفیسور آموزش زیست‌شناسی در دپارتمان آموزش معلمان، از او در این مورد پرسیدم که ایشان با نشان دادن دفترچه سؤالات و معرفی سایت مرا بیشتر با این آزمون آشنا نمود. این آزمون دو

و آشنایی با برخی دبیران به کلاس درس رفتیم. کلاس‌ها «موضوعی» بود و چون در فنلاند معلم زیست‌شناسی، جغرافیا را هم تدریس می‌کند، کلاس درس زیست و جغرافیا یکی بود. پس از ورود معلم به کلاس دانش‌آموزان هم وارد می‌شدند و پس از اتمام کلاس معلم در اقل می‌کرد و کسی زنگ تفریح در کلاس نمی‌ماند. مدت زمان کلاس ۷۵ دقیقه بود. در کلاس درس امکانات سمعی بصری مثل ویدیو پروژکتور، برد هوشمند، ویزوالایزر، تبلت، لپ‌تاپ و... روی میز معلم وجود داشت، به‌علاوه نقشه‌های بزرگی که کشویی باز می‌شدند. فضای کلاس شبیه یک موزه کوچک بود، چون پرندگان تاکسیدرمی شده و حشرات متنوعی در آن دیده می‌شد و در گلخانه کوچکی هم گیاهانی پرورش داده می‌شد. در این کلاس ۱۶ دانش‌آموز حضور داشتند و درس آن روز معلم راجع به سیستم عصبی بود. هرچند با زبان فنلاندی تدریس می‌شد ولی من از روی تصاویر می‌توانستم روند تدریس را دنبال کنم. نرم‌افزاری که معلم استفاده می‌کرد ۴۰۰ یورو خریداری شده بود. دانش‌آموزان مؤدب و آرام بودند و حضور فردی خارجی باعث هیچ واکنش یا کنجکاوی در آن‌ها نشد. طبیعی است که در چنین مواقعی

کارگاه کاردستی - مدرسه ویکی هلسینکی

همه‌انگهی دانشگاه انجام شد. حدود یک سال قبل از سفر، هنگام جست‌وجو برای فیلم‌های تدریس در اینترنت، ویدیویی را دیدم از سفر یک خانم معلم فنلاندی به نام مایا فلینکمن (Maija Flinkman) به شهر لندن و تدریس در یکی از مدارس جنوب این شهر. با جست‌وجوی نام ایشان آدرس و شماره تلفن او را پیدا کردم و پس از رفتن به هلسینکی تلفنی با او هماهنگ نمودم که از مدرسه و کلاس درس ایشان بازدید نمایم. جالب بود که هیچ مجوز یا نامه‌ای برای بازدید از من خواسته نشد و صرف اجازه معلم و همه‌انگهی با او کفایت می‌کرد. مدرسه در شهر اسپو (Spoo) تقریباً چسبیده به پایتخت قرار داشت؛ شهری که شرکت نوکیا هم در آن واقع است و موفق شدم پس از بازدید از مدرسه به دعوت یکی از دوستان که در این شرکت شاغل بود از آنجا نیز دیدن کنم. پس از ورود به مدرسه

بار در سال یعنی پاییز و بهار برگزار می‌شود و سؤالات آن تشریحی است و مهارت‌های مختلفی را می‌سنجد. طبق توضیحات خانم اویتو سعی زیادی می‌شود تا در سؤالات بر حافظه تأکید نشود. به عنوان مثال یکی از سؤالات آزمون ۲۰۱۵ این بوده است:

شما یکی از کارشناس‌های برنامه علمی رادیو هستید. به سه سؤال از این سؤالات شنوندگان پاسخ دهید.

۱. چرا همه انسان‌ها هم‌رنگ نیستند؟

۲. چرا بعضی انسان‌ها با دست چپ کار می‌کنند؟

۳. چرا انسان‌ها نفس می‌کشند؟

۴. چرا هنگام نواختن راک بهتر است گوش‌های خود را عایق نماییم؟

۵. حشرات چگونه با هم ارتباط برقرار می‌کنند؟

۶. فسیل‌ها چگونه به وجود می‌آیند؟

بازدید از دپارتمان

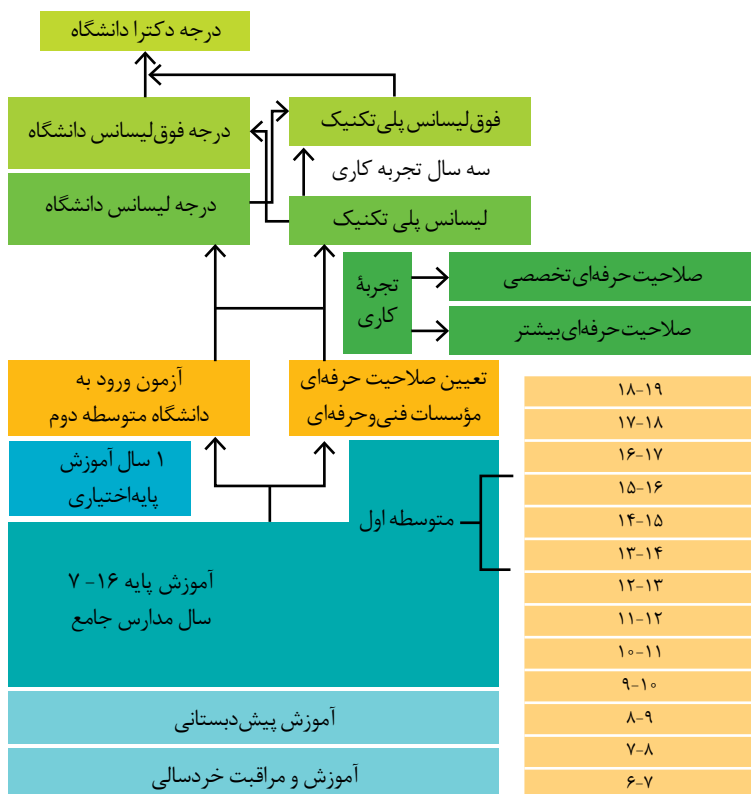
آموزش معلمان

اولین برنامه سفر، بازدید از دپارتمان آموزش معلمان «دانشکده علوم رفتاری» در دانشگاه هلسینکی بود. معرف این بخش پروفیسور پاتریک شینن (Patrik Scheinin) بود که خضوع و حوصله ایشان و ارائه توضیحات مبسوط برای تنها یک بازدیدکننده، برای من آموزنده بود. دپارتمان آموزش معلمان که جزو دانشکده علوم رفتاری است، مرکزی است که دانشجو معلمان پس از گذراندن واحدهای درسی تخصصی، واحدهای مربوط به دبیری را در آنجا می‌گذرانند. به‌طور مثال، کسی که در آینده قرار است زیست‌شناسی تدریس کند واحدهای مربوط به زیست‌شناسی را در دانشکده علوم زیستی و واحدهای مربوط به دبیری را در این دانشکده می‌گذراند.

بازدید از مدارس

در این سفر موفق شدم از دو مدرسه بازدید کنم. بازدید از یکی از مدارس را خودم هماهنگ کردم و دیگری با

ناخودآگاه انسان آنچه را که می‌بیند با وضعیت خود مقایسه می‌کند. روند تدریس خانم فلینکمن، با ۳۴ سال سابقه، تفاوت بسیاری با آنچه که معلمان ما در کلاس اجرا می‌کنند نداشت، البته با توجه به تعداد کم دانش‌آموزان و امکانات موجود انتظار هم می‌رفت که روش تدریس بیشتر مشارکتی و فعال باشد. با این وجود برخی دانش‌آموزان حین تدریس معلم مشغول بازی با تبلت خود بودند و معلم با آگاهی از این موضوع واکنش نشان نمی‌داد. از معلم خواستم پنج دقیقه آخر وقت اجازه بدهد تا من با دانش‌آموزان گفت‌وگویی داشته باشم، که پذیرفت. از آن‌ها پرسیدم: کدام برنامه‌های مدرسه و معلم را بیشتر دوست دارید؟ پاسخ بازدیدها و فوق برنامه‌ها بود. از سفرشان به بلژیک و بازدید از موزه جانوران و برنامه پرورش زنبور عسل و گردش‌های علمی با شوق سخن می‌گفتند. از معلم راجع به برنامه درسی پرسیدم و کتاب‌های درسی؛ که گفتند ۵ کتاب درسی زیست‌شناسی دارند که چارچوب درس را معین می‌کند، اما معلمان هم می‌توانند به انتخاب خود مباحثی را هم تدوین و اجرا کنند. به‌طور مثال خانم فلینکمن ۶ برنامه اضافه بر مباحث کتاب درسی اجرا می‌کرد. از وی در مورد حقوق و مزایا پرسیدم. ایشان با ۳۴ سال سابقه ۴۲۰۰ یورو حقوق می‌گرفت که البته حدود ۱۰۰۰ یورو مالیات از آن کسر می‌شد. نکته‌ای که برایم عجیب بود اینکه معلمان ابتدایی حدود ۱۰۰۰ یورو کمتر از معلمان دبیرستان حقوق می‌گرفتند!

کلاس درس زیست‌شناسی - اسپو

مدرسه دیگری که از آن بازدید نمودم مدرسه کارورزی دانشگاه بود که حدود ۱۰۰ سال قدمت داشت و بسیار مجهز بود. دانش‌جو معلمان برای کارورزی به این مدرسه معرفی می‌شدند و به‌جز اتاق دبیران سالتی هم برای جلسات بین معلمان و کارورزان وجود داشت. البته معلمان هر درس هم اتاق مربوط

اتاق دبیران

به خود را داشتند. کارورزی یک‌سوم از واحدهای معلمی را تشکیل می‌دهد. در آن روز مدرسه، به دلیل جشن شصت سالگی مدیر، نیمه تعطیل بود و دو همکار زیست‌شناسی بخش‌های مختلف مدرسه را معرفی کردند. نکته جالب توجه اهمیت زیادی بود که به کاردستی و موسیقی، داده می‌شد. کارگاه بزرگی برای تولید دست‌سازها بود و سه کلاس برای آموزش موسیقی و سالن بزرگ تئاتر برای اجرای برنامه‌های جمعی و سالن ورزش بزرگ، سالن بدن‌سازی، کتابخانه مجهز و سالن غذاخوری بزرگ. گفتنی است که در فنلاند ناهار برای دانش‌آموزان رایگان است و به گفته همکاران پس از سرو غذا بشقاب‌ها شمرده می‌شود تا مبادا دانش‌آموزی غذا نخورده باشد.

شرکت در کارگاه

سفر من به فنلاند همزمان بود با حضور چند تن از وزرای آموزش و پرورش کشورهای مختلف مانند نیوزیلند، رومانی، بلژیک و... در این کشور کارگاهی با حضور این هیئت‌ها و پروفیسور یری لوونن (Jari lavonen) رئیس دپارتمان آموزش معلمان برگزار شد که من هم شناس حضور در کارگاه را داشتم. در این کارگاه، آقای لوونن در مورد آموزش و پرورش فنلاند توضیح داد و به سؤالات شرکت‌کنندگان پاسخ گفت. سؤال من در مورد نحوه گزینش معلمان بود. که در پاسخ توضیح داد معلمان منتخب از فیلترهای متعددی مانند نمره آزمون جامع، سوابق تحصیلی و مصاحبه حضوری باید عبور کنند و پس از اخذ مدرک فوق لیسانس وارد مدارس شوند. در آموزش و پرورش فنلاند نظارتی بر عملکرد معلمان وجود ندارد و معلمان در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های آموزشی استقلال دارند، هر چند چارچوب را برنامه درسی ملی تعیین می‌کند. سؤال اساسی برای بازدیدکنندگان این بود که چگونه

بدون داشتن سیستم نظارت بر کار معلمان، فنلاند به چنین موفقیت‌هایی دست یافته است؟ این سؤال را دوبار، وزیر آموزش و پرورش نیوزیلند پرسید. پاسخ آقای لوونن این بود که سیستم بر همکاری معلمان حرفه‌ای و تعامل اجزا و فرهنگ مسئولیت‌پذیری متکی است. همان‌گونه که در بالا ذکر شد آموزش معلمان جزو برنامه آموزش عالی است و در دانشگاه صورت می‌گیرد و هر معلم پس از گذراندن دوره فوق لیسانس که پژوهش‌محور است شروع به کار می‌کند. بنابراین صلاحیت حرفه‌ای لازم را داراست، با روش تحقیق آشنایی دارد و در مواجهه با چالش‌های پیش رو از آن بهره می‌گیرد. همچنین معلم با فلسفه تدریس آشناست، مهارت لازم برای تعامل با همکاران و دانش‌آموزان و والدین را دارد، از سواد علمی نقادانه برخوردار است و بر موضوع مواد درسی مسلط است و فراگیری او مادام‌العمر است. بالا بودن شأن معلمان در جامعه هم باعث جذب نخبگان برای شغل معلمی می‌شود که این کیفیت آموزش را بالا می‌برد. در افزایش جایگاه معلم در فنلاند، حقوق و استقلال معلم نقش به‌سزایی دارد. این جایگاه رفیع باعث شده فنلاند یکی از رقابتی‌ترین سیستم‌های انتخاب معلمان را داشته باشد.

لازم به توضیح است که اگرچه سیستم نظارت بر عملکرد معلمان وجود ندارد ولی در سطح ملی وضعیت آموزشی از طریق جمع‌آوری اطلاعات پایش می‌شود و پس از تحلیل با مدیران مدارس و معلمان در میان گذاشته می‌شود.

هر چند به دلیل مشکلاتی در دریافت ویزا سفر من مطابق برنامه پیش نرفت و ۵ روز اول سفر ۱۰ روزه‌ام با تعطیلی پاییزی مدارس فنلاند همزمان شد ولی سعی کردم از همان فرصت کم هم نهایت استفاده را بکنم و تجربیات سودمندی کسب کردم که بر نگرش بنده نسبت به آموزش و پرورش تأثیر داشت. امیدوارم مورد توجه خوانندگان محترم نیز قرار بگیرد. یادآور می‌شوم که کتابی با عنوان «درس‌های فنلاندی» توسط انتشارات مرآت در سال ۹۳ منتشر شده است که مطالعه آن برای علاقه‌مندان مفید خواهد بود.